

MÚZEUMI LEVELEK

DAMJANICH MÚZEUM, SZOLNOK, 1960

MISKA ÉS A KARCAGI BÍRÓ

Ez a cím két díszes agyagedényünkre vonatkozik, melyek mindegyike a Nagykunságon széltében-hosszában ismeretes. A „Miska” néven ismert boroskancsót feltevés szerint 1790 táján kezdték csinálni. A legrégibb datált darab 1828-ból származik Mezőcsátról. Ebből arra lehetne következtetni, hogy mezőcsáti fazekasok voltak a forma elindítói. Az utóbbi kutatások azonban — Domanovszky György szerint — arra engednek következtetni, hogy debreceniek készítették a prototípust. Ez annál is inkább valószínű, mert Debrecenben a XVII. században már önálló fazekas-céh működött, míg a mezőcsáti agyagipar csak a XVIII. század fordulóján kezd kibontakozni. Így a középtiszai stílus és forma kialakítás a debreceni fazekasok működéséhez kapcsolódik. E kérdés teljes tisztázása azonban a későbbi kutatások feladata.*

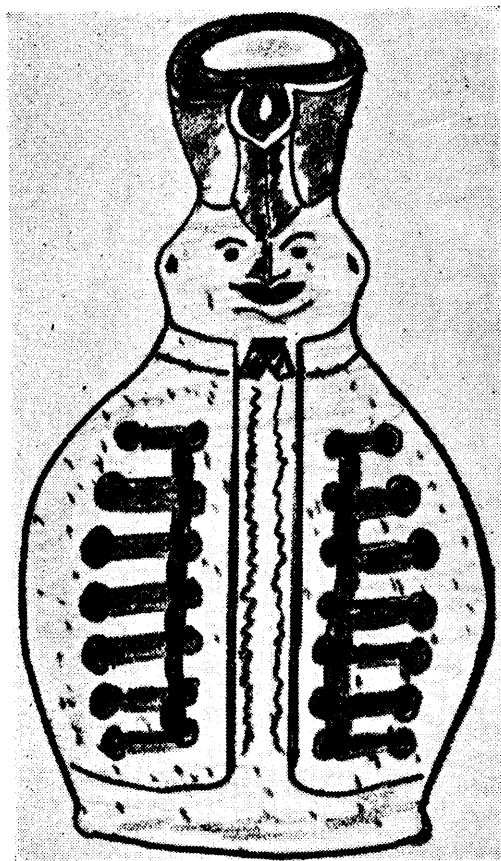
A „Miska” kancsó Mária Terézia korabeli verbunkos huzsár megformálása. Az Alföldön terjedt el. Tiszafüred, Mezőcsát, Pásztó, Debrecen, Szentés és Hódmezővásárhely mesterei készítették. Karcagon Kántor Sándor fazekas formázta meg az elsőt az 1920-as évek közepén. Azóta gyártja a műhely, sőt a gyakran készített edények közé tartozik.

A „Miska” boroskancsó magassága 30 cm. Alapszíne: csontszínű. Csákója legfelül zöld, többi része fekete. Az arcon piros petytyek, festett hajjal, bajússzal és szemöldökkel. Mindkét oldalon plasztikus vitézkötés, míg középen tekergőző kígyó van. A kígyó és a vitézkötés között mindkét

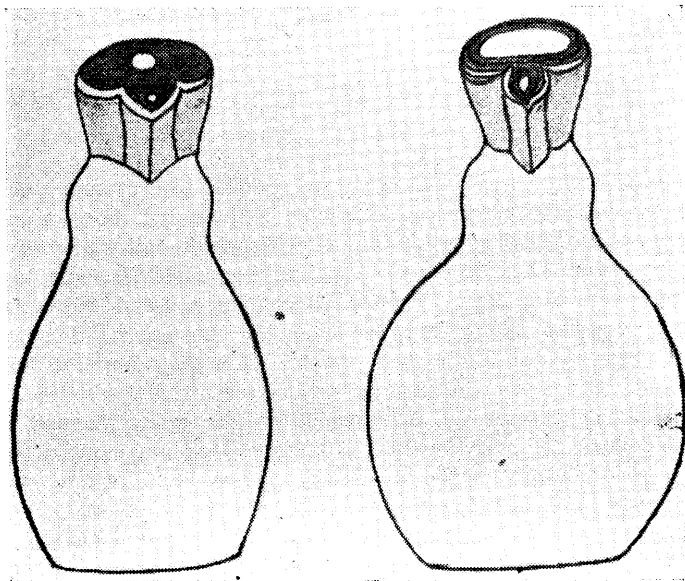
* Lásd: Domanovszky György: Mezőcsáti kerámia.

oldalán szárból kiinduló hármastagozatú inda, rozetta virágokkal. A jobboldali rozetta alatt és középen a kígyó hajlatában két pettyes csillag. Hátra a fül és vitézkötés közötti részen hullámos szár fut, melyen tulipán és székfű váltakozik. Fülén folyódísz, mely a szövegrészig megy. Fül alatt a szöveg: „Nagyapám kádár volt, apám kefekötő, a jó bort Miskából itta mind a kettő”. Fenekén karcolt írással: „Kántor és Szabó, 1957”. — A karcagi „Miská”-nak ez az általános formája. De készülnek ettől eltérő díszítéssel is. Van, amikor a kígyó a fülre kerül és előre a vitézkötés. A kígyó nélküli „Miska” nagyon ritka. A fazekasok szerint ez a gyógyítás jelképe. A kígyó szerintük azt jelzi, hogy a bor orvosság, egészség.

A forma kialakulását tekintve a „Miska” párjának tekinthetjük a „karcagi bíró” néven ismeretes másik boros kancsót. Legelső példányát az 1930-as évek derekán Kántor Sándor karcagi fazekas készítette. Alakjában a XVIII. századbeli karcagi bírókat formázta meg, akik a népi emlékezet, a hagyomány szerint általában testes, pocakos emberek voltak. Ez az edényen is kihangsúlyozott.

A „karcagi bíró” lényegesen eltér a „Miská”-tól. Míg a „Miska” csákóteteje fedett és a teste formás ívbe húz, addig a karcagi bíró csákója nyitott, orros része pánttal összekötött és öble fejtől fenéig pocakos. 1944-ig a karcagi bíró is — mint a Miska — színesben készült. Alapszíne csontszín volt, a csákója és vitézkötése barna, míg a teste zölddel és sárgával csapkodott. A karcagi bíró magassága 28 cm. Csákója nyi-

*A Miska és a Karcagi bíró formakülönbsége
(Somogyvári Imre rajzai)*

tott, orros része összekötött. Díszítése: plasztikus nyakszegély, nyakkendő és vitézkötés. A felszabadulás óta csak egyszínű zöld. Egyedüli készítője a karcagi Kántor műhely. Mint boroskarcsó ismertté vált nemcsak az országban, de annak határán túl is.

A „Miska” és a „karcagi bíró” is népművészetünk jellegzetes edényfigurája. A „Miska” évszázadot meghaladó kora dacára is létezik, míg a „karcagi bíró” 1932–33-tól a hagyományos fazekas munkák közé számít.

FELHÍVÁS! Az őszi szántások és földmunkák idején gyakran kerülnek felszínre sírok, régi települések nyomai (csontok, cseréptöredékek, vas- és bronztárgyak, stb.). A Damjanich János Múzeum kér mindenkit, aki ilyenről tud, hogy jelentse a múzeumnak írásban vagy telefonon (Szolnok, Kossuth tér 4. Telefon: 31–60).